

- It]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*, no. 39 (2014): 149-157.
- Serhiienko, O. V. "Analiz vzaiemov'iazkiv mizh skladovymy zabezpechennia finansovoi stiiikosti strakhovoi kompanii : thesis" [Analysis of Relationships Between the Components of Ensuring the Financial Stability of an Insurance Company: Thesis]. 2012. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/63418>
- Shirinian, L. V., and Hlushchenko, A. S. "Kompleksna otsinka faktoriv finansovoi stiiikosti strakhovykh kompanii Ukrainy" [Comprehensive Assessment of Factors of Financial Stability of Insurance Companies of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 9 (2004): 31-38.
- Sova, O. Yu. "Problematyka zabezpechennia finansovoi stiiikosti strakhovykh kompanii" [Problems of Ensuring the Financial Stability of Insurance Companies]. *Suchasni ekonomichni doslidzhennia*. Kramatorsk, 2017. 1-7.
- Taranenko, O. O. "Vplyv zovnishnyoho seredovyscha hospodariuvannia na ekonomichnu stiiikist pidpriemstva" [The Influence of the External Business Environment on the Economic Sustainability of the Enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, no. 4.2 (2010): 118-121.
- Tkachenko, N. V. "Finanova stiiikist strakhovykh kompanii: teoretychni pidkhody" [Financial Stability of Insurance Companies: Theoretical Approaches]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2009): 104-121.
- Tsurkan, I. M., and Ostapenko, A. O. "Finanova stiiikist strakhovoi kompanii ta kliuchovi umovy yii zabezpechennia" [Financial Stability of the Insurance Company and Key Conditions for Its Provision]. *Efektivna ekonomika*, no. 4 (2020).
- Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]. Kyiv ; Irpin: Perun, 2004.

УДК 336.226.11

JEL Classification: H30

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-404-411>

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПРЯМИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

© 2024 КРИХІВСЬКА Н. О., ОРИЩИН Т. М.

УДК 336.226.11

JEL Classification: H30

Крихівська Н. О., Орищин Т. М. Фіскальна роль прямих податків у формуванні доходів бюджету

Метою статті є дослідження ролі прямих податків у формуванні доходів бюджету України, аналіз співвідношення прямих і непрямих податків у структурі податкових надходжень, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення податкової політики для забезпечення стабільного економічного розвитку країни. У статті проведено аналіз динаміки податкових надходжень у розрізі прямих і непрямих податків за останні 5 років, який свідчить, що значний вплив на зниження обсягу сукупних податкових платежів за 2022 рік чинить зниження величин непрямих податків за аналогічний період. Крім того, встановлено співвідношення прямих і непрямих податків у структурі податкових надходжень підкреслює необхідність удосконалення системи прямого оподаткування, адже через зниження економічної активності й обмеження торгівлі, спричинених війною, надходження від непрямих податків значно скоротилися, тоді як прямі податки продовжували зростати, незважаючи на введення воєнного стану. Здійснено також аналіз динаміки та структури прямих податкових платежів у розрізі їх складових, а саме податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток, єдиного податку, рентної плати й інших податків і зборів. На основі проведеного аналізу встановлено, що найбільшу частку у структурі податкових доходів займають надходження від податку на доходи фізичних осіб, крім того, обсяги податку на доходи громадян вирізняються стабільною зростаючою динамікою за весь аналізований період. Поступовим зростанням вирізняється обсяг сплаченого єдиного податку, приріст якого за досліджуваний період становить понад 58 %. Щодо податку на прибуток встановлено неоднозначну динаміку, адже у перший рік повномасштабного вторгнення обсяги сплачуваного податку знизилися на 20 % порівняно з довоєнним 2021 роком. Отже, на основі аналізу встановлено, що система прямого оподаткування є важливою для забезпечення стабільного економічного розвитку держави, однак, враховуючи виявлені недоліки, потребує подальшого удосконалення.

Ключові слова: система оподаткування, податки, прямі податки, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Крихівська Наталія Олегівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: natalia.krykhivska@nung.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6807-0177>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/KQT-9481-2024>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221950620>

Орищин Тетяна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: oryshchyn.t@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2693-8094>

Krykhivska N. O., Oryshchyn T. M. The Fiscal Role of Direct Taxes in the Formation of Budget Revenues

The article is aimed at studying the role of direct taxes in the formation of budget revenues of Ukraine, analyzing the ratio of direct and indirect taxes in the structure of tax revenues, as well as developing recommendations for improving tax policy to ensure stable economic development of the country. The article analyzes the dynamics of tax revenues in the context of direct and indirect taxes over the past 5 years, which shows that a significant impact on the decrease in the volume of aggregate tax payments for 2022 is the decrease in indirect taxes for the same period. Furthermore, the established ratio of direct and indirect taxes in the structure of tax revenues emphasizes the need to improve the direct taxation system, because due to the decline in economic activity and trade restrictions caused by the war, revenues from indirect taxes decreased significantly, while direct taxes continued to grow despite the imposition of martial law. The analysis of the dynamics and structure of direct tax payments in the context of their components, namely personal income tax, income tax, single tax, rent and other taxes and fees, has also been carried out. Based on the analysis, it is found that the largest share in the structure of tax revenues is occupied by revenues from personal income tax, in addition, the volume of personal income tax is characterized by stable growing dynamics for the entire analyzed period. A gradual increase shows the volume of the single tax paid, the increase of which for the period under study is more than 58%. With regard to income tax, ambiguous dynamics has been determined, because in the first year of the full-scale military invasion, the amount of tax paid decreased by 20% compared to the pre-war year of 2021. Thus, on the basis of the analysis, it is found that the system of direct taxation is important for ensuring stable economic development of the State, however, taking into account the identified shortcomings, it needs some further improvement.

Keywords: taxation system, taxes, direct taxes, personal income tax, income tax.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 14.

Krykhivska Nataliia O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (15 Karpatska Str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine)

E-mail: nataliia.krykhivska@nung.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6807-0177>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/KQT-9481-2024>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221950620>

Oryshchyn Tetiana M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (15 Karpatska Str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine)

E-mail: oryshchyn.t@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2693-8094>

Аналіз податкових надходжень до Зведеного бюджету України у розрізі прямих і непрямих податків за останні роки є досить актуальним, особливо в умовах війни та економічної нестабільності. Після повномасштабного вторгнення економічна ситуація зазнала суттєвих змін, що безпосередньо вплинуло на структуру та динаміку бюджетних доходів. До того ж саме прямі податки, які є менш залежними від економічних коливань, займають ключове місце у забезпеченні стабільних бюджетних надходжень. Дослідження ролі прямих податків у формуванні дохідної частини бюджету є особливо важливою в сучасних умовах, враховуючи зростання соціальних видатків та необхідності фінансування масштабних державних програм. Отже, їх правильне адміністрування здатне забезпечити стабільність фінансової системи, можливість держави виконувати свої функції та підтримувати соціальні гарантії для населення.

Досліджують питання удосконалення системи прямого оподаткування багато науковців, зокрема у працях [1; 2; 3; 4; 5] автори аналізують перспективи розвитку податкової системи, в тому числі системи прямого оподаткування.

У працях [6; 7; 8] науковці виокремлюють проблеми системи прямого оподаткування та про-

понують їх вирішення на прикладі позитивного досвіду зарубіжних країн.

Незважаючи на значний внесок науковців у дослідження фіскальної ролі прямих податків, такий аналіз потребує постійного оновлення та вдосконалення, зважаючи на динамічні зміни в економічному та геополітичному середовищі, законодавчих реформах і потребах забезпечення стабільності державних фінансів.

Метою статті є дослідження ролі прямих податків у формуванні доходів бюджету України, аналіз співвідношення прямих і непрямих податків у структурі податкових надходжень, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення податкової політики для забезпечення стабільного економічного розвитку країни.

Здійснення аналізу податкових надходжень за 2019–2023 роки дозволить зробити висновки щодо стійкості податкової системи України, її здатності адаптуватися до зовнішніх впливів, а також оцінити ефективність окремих податків у забезпеченні доходів бюджету.

Особливо важливим для ефективного функціонування податкової системи та забезпечення стійкого економічного розвитку є дотримання балансу між прямими та непрямими податками, що

забезпечить більш стабільну, справедливу і ефективну податкову систему, яка стимулює економічний розвиток і підтримує соціальну рівність.

Проаналізуємо динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України у розрізі прямих та непрямих податків за 2019–2023 роки (табл. 1).

Проаналізувавши дані табл. 1, варто зауважити приріст податкових надходжень у 2020 році на 6,2 % порівняно із 2019 роком, при цьому вищий темп зростання спостерігається щодо непрямих податків (+7,2 %), і дещо нижчий (+5,2 %) щодо прямих податків. За 2021 рік

Таблиця 1

Динаміка податкових надходжень за 2019–2023 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Доходи Зведеного бюджету України, млн грн	1289779,8	1376661,6	1662242,7	2196273,3	3104306,6
Приріст (ланц.), %	–	6,7	20,7	32,1	41,3
Податкові надходження, млн грн	1070321,8	1136687,2	1453804,1	1343225,0	1638085,0
Приріст (ланц.), %	–	6,2	27,9	-7,6	22,0
Прямі податки, млн грн	524469,3	551774,9	698836,5	734543,5	826982,1
Приріст (ланц.), %	–	5,2	26,7	5,1	12,6
Непрямі податки, млн грн	545852,5	584912,3	754967,6	608681,5	811102,9
Приріст (ланц.), %	–	7,2	29,1	-19,4	33,3

Джерело: сформовано авторами за даними [9].

зауважимо зростання сукупних обсягів податків та зборів на 27,9 % порівняно із 2020 роком (темп зростання непрямих податків випереджає зростання прямих податків на 3 проц. пункти). Змінилася динаміка податкових надходжень за 2022 рік, адже спостерігаємо зниження величини податкових доходів на 7,6 %, зокрема суттєвий спад (-19,4 %) у надходженнях до бюджету від непрямих податків. Така динаміка пояснюється повномасштабним вторгненням, що призвело до різкого скорочення економічної активності в багатьох секторах. Зупинка чи скорочення виробництва, зниження продажів, обмежене споживання товарів та послуг під час війни, скорочення імпорту через знищення інфраструктури та закриття портів, все це вплинуло на зменшення обсягу податкових доходів, зокрема непрямих податків. При цьому прямі податки вирізняються стабільною динамікою зростання за 2022 рік на 5,1 % порівняно із 2021 роком, а також на 12,6 % за 2023 рік.

В результаті адаптації до нових умов та поступового економічного відновлення після першого року війни обсяг податкових доходів за 2023 рік зростає порівняно із 2022 роком на 22 %. До того ж приріст непрямих податків становить 33,3 %, що пов'язано із активним відновленням споживчої активності, підвищенням цін на товари та послуги, а також зростанням обсягу імпортованих товарів.

Незважаючи на неоднозначну динаміку непрямих податків та відносно стабільне зростання прямих податкових надходжень, варто проаналізувати співвідношення прямих і непрямих податків.

Такий аналіз дає змогу глибше зрозуміти, як побудована податкова система, яким чином вона впливає на економічні процеси та соціальну рівність, а також її стійкість до змін.

Графічно співвідношення прямих та непрямих податків в Україні за 2019–2023 рр. наведемо на рис. 1.

Як бачимо, структура податкових надходжень демонструє відносну стабільність протягом аналізованого періоду. Частка прямих і непрямих податків коливається в досить вузькому діапазоні. За період 2019–2021 рр. спостерігаємо закономірне перевищення непрямих податків над прямими, однак у 2022 році, який став роком початку війни, ситуація змінилася, і частка прямих податків перевищує частку непрямих податків, обсяг яких при цьому суттєво знизився, що вказує на зниження торговельної активності як всередині країни, так із зовнішніми партнерами. Позитивним явищем у час війни є приріст прямих податків до питомої ваги 54,7 % у структурі сукупних податкових надходжень. У 2023 році структура податкових надходжень повернулася до попереднього рівня, і розбіжність між прямими та непрямими податками мінімізувалася до 50,5 % і 49,5 % відповідно.

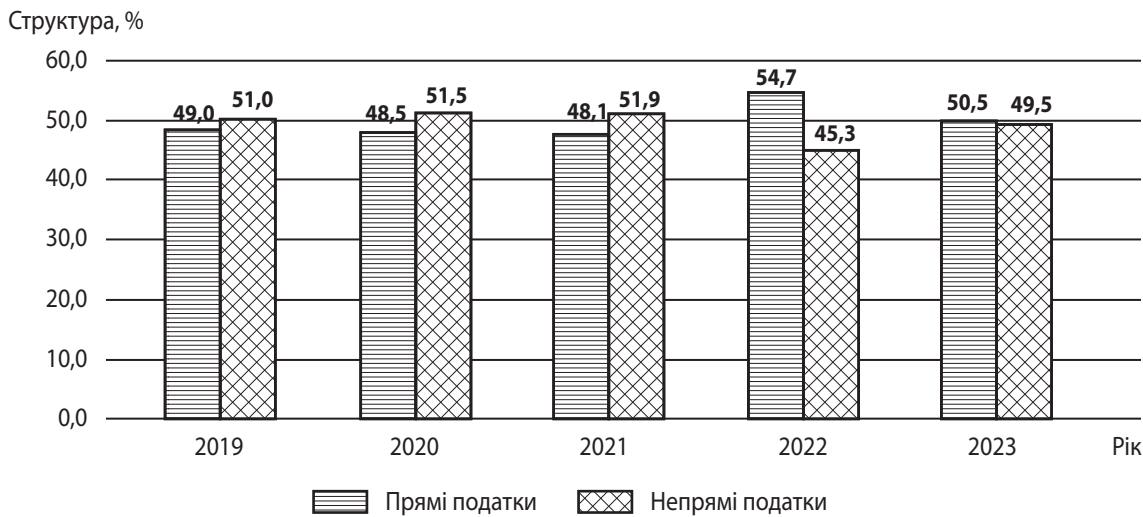

Рис. 1. Співвідношення прямих і непрямих податків за 2019–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9].

Зростання частки непрямих податків свідчить про активізацію та адаптацію споживчого ринку до воєнного стану, проте для забезпечення стабільного економічного розвитку доцільним є перевищення частки прямих податків, які є більш стабільними та не залежать від короткострокових коливань економічної активності.

Збільшення ролі прямих податків у структурі бюджетних надходжень тісно пов'язано з загальним економічним розвитком країни. Економічне зростання, підвищення доходів населення та суб'єктів господарювання, а також створення сприятливих умов для бізнесу сприяють збільшенню податкових надходжень від прямих джерел. Отже, ефективність податкової системи залежить від багатьох чинників, зокрема якості механізмів стягнення податків, здатності мінімізувати податкове ухилення, рівня податкової культури платників та загального прагнення до соціальної справедливості.

Прямі податки нині відіграють ключову роль у функціонуванні економіки, впливаючи на всі сфери суспільного життя та відображаючи інтереси всіх учасників економічних відносин. Прямі податки повинні відповідати таким важливим вимогам [4; 8]: не пригнічувати, а розвивати виробництво; використовуватися як державний інструмент для регулювання суспільних процесів; забезпечити бездефіцитний бюджет держави.

Варто акцентувати увагу на тому, що пряме оподаткування є потужним інструментом державного регулювання економіки. Через податок на прибуток держава здатна стимулювати потік інвестицій в пріоритетні галузі, сприяти енергоефективності та збільшувати виробництво, в результаті чого підвищуються податкові надходження.

В Україні практично запроваджена класична європейська модель оподаткування прибутку підприємств, яка є найпоширенішою в країнах ЄС та ОЕСР [10]. Базовим показником для розрахунку об'єкта оподаткування податку на прибуток є бухгалтерський фінансовий результат до оподаткування, який за певних умов коригується на податкові різниці, зазначені у розділі III Податкового кодексу України [11]. Хоча в Україні затверджена одна з найнижчих ставок податку на прибуток в Європі, однак надмірна складність податкового законодавства перешкоджає ефективному залученню інвестицій та створює невідгідні умови для ведення бізнесу [10].

Значну увагу варто приділити також податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), який виступає регулятором взаємовідносин між державою та громадянами, оскільки він, з однієї сторони, виконує фіскальну функцію, забезпечуючи фінансову базу держави, а з іншої – вагомо впливає на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит. Завдяки своєму фіскальному потенціалу податок на доходи фізичних осіб є одним із основних джерел доходів державного та місцевих бюджетів, що дозволяє забезпечити фінансування соціальних програм, інфраструктурних проєктів та інших потреб держави [12]. Для визначення фіскальної ефективності прямих податків проаналізуємо динаміку та структуру прямих податків впродовж 2019–2023 рр. (табл. 2).

Як уже зазначалося, величина прямих податків характеризується зростаючою динамікою, приріст за 2019–2023 роки становить 57,68 %, що спричинено приростом надходжень всіх складових прямих податків. Найбільшим темпом приросту вирізняється податок на доходи фізичних осіб (80,19 %)

Динаміка та структура прямих податків за 2019–2023 роки

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Податкові надходження, млн грн	1070321,8	1136687,2	1453804,1	1343225,0	1638085,0
Прямі податки, млн грн	524469,3	551774,9	698836,5	734543,5	826982,1
ПДФО, млн грн	275458,5	295107,3	349785,5	420672,6	496343,0
Приріст (ланц.), %	–	7,1	18,5	20,3	18,0
% податкових надходжень	25,7	26,0	24,1	31,3	30,3
Податок на прибуток, млн грн	117316,8	118471,8	163844,5	130561,8	159290,4
Приріст (ланц.), %	–	1,0	38,3	-20,3	22,0
% податкових надходжень	11,0	10,4	11,3	9,7	9,7
Рентна плата, млн грн	52024,9	57112,6	89318,5	94106,0	66310,0
Приріст (ланц.), %	–	9,8	56,4	5,4	-29,5
% податкових надходжень	4,9	5,0	6,1	7,0	4,0
Єдиний податок, млн грн	35270,2	38031,0	46282,4	47226,1	55805,4
Приріст (ланц.), %	–	7,8	21,7	2,0	18,2
% податкових надходжень	3,3	3,3	3,2	3,5	3,4
Інші податки та збори, млн грн	44398,9	43052,2	49605,6	41977,0	49233,3
Приріст (ланц.), %	–	-3,0	15,2	-15,4	17,3
% податкових надходжень	4,1	3,8	3,4	3,1	3,0

Джерело: сформовано авторами за даними [9].

та єдиний податок (58,22 %), які характеризуються стабільно зростаючою динамікою за аналізований період. До того ж, за даними табл. 2, спостерігаємо, що основну частку у структурі податкових надходжень становить податок на доходи фізичних осіб, а саме 25,7 % у 2019 році та 30,3 % у 2023 році, а максимальна питома вага у структурі податкових платежів (31,3 %) визначена у 2022 році. Важливо зауважити, що приріст податку на доходи фізичних осіб за роки повномасштабної війни спричинений значним збільшенням кількості військовослужбовців, що автоматично призвело до зростання бази оподаткування. ПДФО займає вагому нішу у доходах бюджету держав, у більшості країн він є основним для системи оподаткування. До того ж оподаткування здійснюється із застосуванням прогресивної шкали, та враховується неоподатковуваний мінімум доходів.

Система оподаткування доходів громадян у кожній країні визначається відповідним законодавством. Це стосується як кількості податкових ставок, так і їх мінімальних і максимальних розмірів, а також набору податкових пільг. На сьогодні залишається дискусійним питання щодо того, яка система оподаткування є ефективнішою: диференційована шкала податку з різними ставками для різних рівнів доходу чи єдина ставка податку на доходи для всіх платників.

Україна здійснила перехід від прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб до єдиної ставки (18 %). Це було запроваджено для легалізації тіншових доходів, адже вважалося, що високі диференційовані ставки стимулюють ухилення від сплати податків. Однак, незважаючи на теоретичне обґрунтування цього кроку, емпіричні дані свідчать про збереження значної частки тіншових операцій [13]. Для вирішення цієї проблеми необхідні комплексні заходи, спрямовані на створення сприятливого податкового клімату та посилення контролю за дотриманням податкового законодавства.

Продовжуючи аналіз, важливо зауважити неоднозначну динаміку щодо податку на прибуток підприємств, адже за 2019–2021 рр. бачимо зростання обсягу оподаткування прибутків юридичних осіб, проте у 2022 році обсяг сплаченого податку на прибуток знизився на 33282,7 млн грн (-20,3 %) порівняно із 2021 роком. За 2023 рік ситуація змінилася, і величина сплачених податкових платежів з прибутку зростає на 22 % порівняно із 2022 роком, однак їх обсяг є нижче, ніж у довоєнний 2021 рік, на 4554,1 млн грн (-2,78 %). Зауважимо, що у 2022 році бізнес зазнав суттєвих труднощів, адже війна призвела до значного скорочення виробництва, зменшення попиту на товари та послуги, що, відповідно, знизило прибуток підприємств.

Незважаючи на дещо нижчу частку податку на прибуток у структурі податкових надходжень порівняно із ПДФО, роль цього податку не варто применшувати, адже цей податок запроваджено у всіх країнах світу. Світова практика показує, що за цим податком використовується велика кількість пільг у різних формах, наприклад, прискорена амортизація, пільга на інвестиції і науково-дослідні роботи, податкові знижки для підтримки окремих галузей, стимулювання розвитку нових технологій, використання альтернативних видів енергії (сонячної і вітряної енергії в США) [5].

Крім основних бюджетоутворюючих прямих податків, варто звернути увагу на стабільну динаміку зростання єдиного податку. Зауважимо значний приріст саме у 2023 році – на 18,2 % порівняно із 2022 роком. Статистика свідчить про рекордну кількість зареєстрованих фізичних осіб – підприємців за 2023 рік [14], що, своєю чергою, вплинуло на зростання обсягу сплаченого єдиного податку.

Наочне представлення динаміки складових прямих податків за 2019–2023 роки зобразимо на рис. 2.

Зауважимо, що прямі податки, будучи інструментом перерозподілу доходів, відповідають принципу справедливості, адже дозволяють стягувати більші податки з тих верств суспільства, що мають вищі доходи. Проте реалізація цього принципу на практиці зіштовхується з низкою труднощів, пов'язаних із складністю їх адміністрування та ухиленням від оподаткування.

Серед основних рекомендацій щодо удосконалення податкової політики варто виокремити:

- ✦ поступове запровадження прогресивної шкали оподаткування з метою підвищення соціальної справедливості, оскільки це дозволить ефективніше оподатковувати значні доходи і зменшити тіньові надходження;
- ✦ автоматизувати систему адміністрування ПДФО, що дозволить посилити контроль за дотриманням законодавства;
- ✦ спростити механізм адміністрування податку на прибуток підприємств, зокрема зменшити кількість податкових різниць і спростити процедури декларування та сплати податків, що підвищить прозорість та ефективність оподаткування;

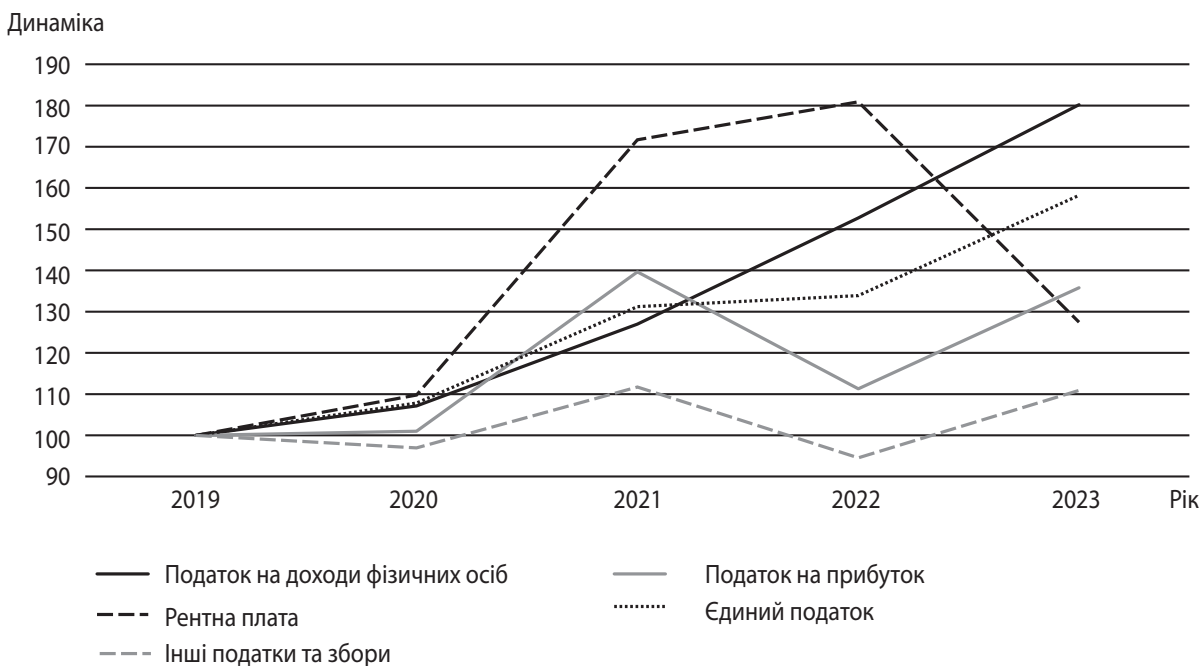

Рис. 2. Динаміка прямих податків за 2019–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9].

- ✦ переглянути пільгові умови для окремих галузей та стимулювати інвестиції в науково-дослідні роботи, нові технології та відновлювану енергетику через механізми податкових пільг, що дозволить підвищити інноваційний потенціал економіки та

створить умови для сталого економічного розвитку;

- ✦ вдосконалити систему електронного контролю, обміну даними з податковими службами інших країн і посилити відповідальність за порушення податкового законодавства;

- ✦ забезпечувати оптимальний баланс між прямими та непрямими податками, зокрема збільшувати частку прямих податків, оскільки вони є більш стабільними і менше залежать від короткострокових коливань економічної активності.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проведеного дослідження зауважимо вагому роль прямих податків у наповненні доходів бюджету України, адже прямі податки, незважаючи на згадані недоліки, складнощі та форс-мажорні обставинами, зокрема повномасштабне вторгнення і введення воєнного стану, демонструють стабільну динаміку зростання як в абсолютній величині, так і щодо приросту частки у структурі сукупних податкових надходжень.

Для подальшого підвищення ефективності цієї системи необхідно зосередитися на вдосконаленні механізмів адміністрування прямих податків, посиленні контролю за дотриманням податкового законодавства та розробці заходів, спрямованих на зменшення тіньової економіки. Це дозволить не лише збільшити податкові надходження до бюджету, але й забезпечити більш справедливий розподіл податкового навантаження, посилюючи соціальну рівність і сталий економічний розвиток. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Tatarova T., Shchupakivskiy R., Shkliarenko A., Zhuravel O., Kashperska T. Promising areas for improving fiscal control procedures in Ukraine. *Revista Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11 (51). P. 322–327. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.32>
2. Riabushka L. B., Dekhtiar N. A., Yusiuk A. Current trends in fiscal policy development in Ukraine: theory, methodology, practice. 2022. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87990>
3. Ізмайлов Я., Єгорова І., Томчук Ю. Удосконалення податкової системи як складової міжнародної безпеки України. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 2. С. 82–89. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49311/1/11.pdf>
4. Сідельникова Л. Поведінкові чинники реалізації парадигми прямого оподаткування в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2806/2725>
5. Лисюк В. С. Недоліки та тенденції розвитку податкової системи України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 4 (52). С. 71–77. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-71-77>

6. Процько В. Характеристика податків України та країн світу // Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 15–16 грудня 2022 р.). Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2022. 151 с. С. 131–133. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39938/2/RSESGP_2022_Protsko_V-Characteristics_of_taxes_131-132.pdf
7. Носевич В., Артюх О. Сучасні проблеми прямого оподаткування в Україні. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. Vol. 2. No. 4. P. 11–20. URL: <https://isg-journal.com/isjmef/article/download/462/254>
8. Чиждова Т. В. Сучасні реалії прямого оподаткування в Україні та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 904–907. URL: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/183.pdf>
9. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua>
10. Латковська Т. А. Напрями гармонізації податку на прибуток до вимог Європейського Союзу. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. Т. 28. С. 69–79. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b1538b3-fb45-4f41-a2ba-8963348fbd59/content>
11. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
12. Тоцька О., Дмитрук І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. Т. 1. № 8. С. 30–39. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-04>
13. Гребенюк Н., Волинець М. Боротьба з тіньовою економікою задля відновлення України. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 184. С. 44–51. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5050>
14. Українці у червні відкрили рекордну кількість ФОПів за останні три роки // Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-record-2023>

REFERENCES

- Chyzhova, T. V. "Suchasni realii priamoho opodatkuvan- nia v Ukraini ta perspektyvy rozvytku" [Modern Realities of Direct Taxation in Ukraine and Prospects for Development]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2017. <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/183.pdf>
- Hrebeniuk, N., and Volynets, M. "Borotba z tinyovoiu ekonomikoiu zadlia vidnovlennia Ukrainy" [The Fight Against the Shadow Economy for the Restoration of Ukraine]. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5050>

- Izmailov, Ya., Yehorova, I., and Tomchuk, Yu. "Udoskonalennia podatkovoi systemy yak skladovoi mizhnarodnoi bezpeky Ukrainy" [Improvement of the Tax System as a Component of Ukraine's International Security]. *Ekonomichnyi analiz*. 2022. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49311/1/11.pdf> [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- Latkovska, T. A. "Napriamy harmonizatsii podatku na prybutok do vymoh Yevropeiskoho Soiuzu" [Directions of Income Tax Harmonization to the Requirements of the European Union]. *Naukovi pratsi Nacionalnogo universytetu «Odeska iurydychna akademiia»*. 2021. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b1538b3-fb45-4f41-a2ba-8963348fbd59/content>
- Lysiuk, V. S. "Nedoliky ta tendentsii rozvytku podatkovoi systemy Ukrainy" [Disadvantages and Development Trends of the Tax System of Ukraine]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, no. 4(52) (2018): 71-77. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-71-77>
- Minfin. <https://minfin.com.ua>
- Nosevych, V., and Artiukh, O. "Suchasni problemy priamoho opodatkovannia v Ukraini" [Modern Problems of Direct Taxation in Ukraine]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. <https://isg-journal.com/isjmef/article/download/462/254>
- Protsko, V. "Kharakterystyka podatkov Ukrainy ta krain svitu" [Characteristics of Taxes of Ukraine and the Countries of the World]. *Rozvytok sotsialno-ekonomichnykh system v heoekonomichnomu prostori*. 2022. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39938/2/RSESGP_2022_Protsko_V-Characteristics_of_taxes_131-132.pdf
- Riabushka, L. B., Dekhtiar, N. A., and Yusiuk, A. "Current trends in fiscal policy development in Ukraine: theory, methodology, practice". 2022. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87990>
- Sidelnykova, L. "Povedinkovi chynnyky realizatsii paradyhmy priamoho opodatkovannia v umovakh voiennoho stanu" [Behavioral Factors of the Implementation of the Paradigm of Direct Taxation in the Conditions of Martial Law]. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2806/2725>
- Tatarova, T. et al. "Promising areas for improving fiscal control procedures in Ukraine". *Revista Amazonia Investiga*, vol. 11 (51) (2022): 322-327. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.32>
- Totska, O., and Dmytruk, I. "Podatok na dokhody fizychnykh osib v Ukraini: zahalnodержavnyi i rehionalnyi vymir" [Personal Income Tax in Ukraine: National and Regional Dimensions]. *Finansovo-kredytnyi systemy: perspektyvy rozvytku*. 2023. DOI <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-04>
- "Ukraintsi u chervni vidkryly rekordnu kilkist FOPiv za ostanni try roky" [In June, Ukrainians Opened a Record Number of FOPs Over the Past Three Years]. *Opendatabot*. <https://opendatabot.ua/analytics/fop-record-2023>